

Den stora kunskapsparadoxen i skolan

Veckan före valet i höstas samlade teveprogrammet Skolfront alla riksdagens partiledare för att diskutera skolan. Programledaren inledde med att meddela de betyg som partiledarna hade då de lämnade gymnasiet. Maria Wetterstrand var bäst bland partiledarna med sina 4,8. För de andra var det betydligt skralare. Ur skolans bedömningsperspektiv är de att betrakta som medelmåttor. De låg alla kring 3,0.

När detta var uppenbart, konstaterade skolminister Jan Björklund, med en illa dold ironisk underton: ”Jaha, men det verkar ju ha gått ganska bra för oss ändå.” Konstaterandet är tveklöst korrekt. Men hur ska lärare förstå en sådan sak och hur tänker skolans elever när skolministern drar slutsatsen att medelmåttorna i skolan kan gå hur långt som helst?

I skolan finns en uppenbar kunskapsparadox. Vi finner den i motsättningen mellan att ha kunskaper och att vara kompetent. Man behöver inte vara bäst i klassen för att bli statsminister. Däremot kompetent nog att regera ett land om man är statsminister. Det är skillnad. Den här paradoxen finns också i Klass 9A. När den ena läraren mycket noggrant och nitisk prövar elevernas kunskaper i svenska, och barskt noterar att hon aldrig sett något sämre, står kollegan i klassrummet bredvid och talar en svenska som knappast skulle kunna passera de test som eleverna utsätts för.

Men är han en sämre lärare för att han inte behärskar innebörden av de svenska orden eller begriper sig på vårt språks subtila böjningsformer? Svaret måste bli ett rungande Nej! Vad är det då som gör att en person med bristande kunskaper ändå kan vara en kompetent politiker eller lärare?

Det är uppenbart att vi behöver skilja mellan kunskap och kompetens. Goda skolkunskaper är vad skolan kräver av eleverna, vilka under senare år fått en alltmer exakt och reglerad bestämning. De ska kunna mätas, de ska kunna jämföras och de ska ligga till grund för lokal, nationell och internationell ranking. Då blir kunskapsfrågan i skolan konkret hanterbar. Men också ett effektivt vapen i den politiska kritiken av skolan. Notera att det är medelmåttorna som levererar kritiken, inte i kraft av att de en gång varit svaga skolelever, utan för att de är kompetenta nog att förstå att kunskapsfrågan är skolans svagaste punkt.

Yrkeslivet frågar efter kompetens. Det är en mycket komplex mänsklig kvalitet. Betydligt svårare än att utbilda sig till att hantera en viss mängd kunskap. Kompetens kräver oftast självförtroende i kombination med förmågan att samtidigt förstå delen och helheten i en situation. Men också kreativitet och samarbetsförmåga liksom sociala kvaliteter som har med anpassning att göra.

För några år sedan gjorde jag en omfattande utredning av samtliga gymnasieskolor i Göteborg. Den innehöll bland annat intervjuer med ansvariga rektorer. Vid ett tillfälle var det en av rektorerna som tog ordet och frågade mig: ”Vad tror du att en arbetsgivare frågar efter då hon/han ringer till mig och vill veta något om en namngiven elev som de tänker anställa?” Jag hann inte fundera klart förrän hon själv besvarade sin egen fråga: ”De undrar om

eleven tar ansvar, är trevlig och utåtriktad, punktlig och om hon/han deltagit i gymnastiken (idrott och hälsa). Betygen frågar de aldrig efter.”

Exemplet är talande för den kategori av elever som sällan vet vad de ska ha betygen till. Det är de elever som för länge sedan gett upp hoppet om den avancerade universitetsutbildningen. I Klass 9A sitter just de eleverna. Men det utesluter inte, att de i framtiden skulle kunna bli statsministrar, eller partiledare.

TOMAS KROKSMARK
Professor i pedagogiskt arbete
Högskolan för lärande och kommunikation